

УДК : 025.4:001.92

Перенесієнко Ігор Петрович

мол. наук. спів роб. відділу інформаційно-комунікаційних технологій
Національної бібліотеки України ім. В. І.Вернадського

пошт. адреса : НБУВ, пр. 40-річчя Жовтня, 3, м. Київ, 03039,

Україна

конт. тел. : (044)525-36-24

e-mail : perenesienko@nbuv.gov.ua

БІБЛІОТЕЧНА КЛАСИФІКАЦІЙНА СИСТЕМА ЯК ФАКТОР ВІДОБРАЖЕННЯ ЗМІСТУ ДОКУМЕНТА

Ключові слова : бібліотечні класифікації, систематизація, індекс.

Ключевые слова : библиотечные классификации, систематизация, индекс.

Key words : library classifications, systematization, index.

З розвитком світової веб-мережі отримати інформацію на сьогодні не становить проблеми – вона доступна у будь-який час і майже з будь-якої точки світу. Темпи її кількісного зростання напрочуд динамічні. Якщо в 1986 році близько 40 % обчислювальних потужностей загального призначення у світі припадало на кишенькові калькулятори, потужність котрих була більшою, ніж у всіх персональних комп'ютерів того часу, то вже у 2013 році згідно досліджень науковця М. Гілберта з університету Південної Каліфорнії кількість інформації у світі складала 1.2 зетабайти, з якої на нецифровий формат приходилося менше 2% [3, с.17–18]. Сьогодні загальна кількість створених людиною даних у світі оцінюється вже у близько 295 зетабайт. Якщо перевести цю цифру в байти, отримаємо цифру в 315 разів більшу за приблизну кількість піщинок на Землі.

Тенденція обсягів продукування людством нових даних призводить до появи конгломератів змістовно неоднорідних інформаційних об'єктів. Така хаотичність в поєднанні з великою кількістю документів створює проблему отримання релевантної інформації. Досліджуючи застосування законів Ш. Р. Ранганатана до мережі Інтернет, А. Норузі відмічає «неясність якості інформації чи цінності знання через відсутність якогось-небудь виду експертної оцінки» з огляду самої сутності мережі як «неструктурованого та надзвичайно складного конгломерату всіляких інформаційних носіїв, створених різними людьми та відшукуваними всіма категоріями користувачів» [7, с.187].

На думку К. В. Лобузіної саме впорядкованості та професіоналізму не вистачає сучасному Інтернету – середовищу, яке надає надшвидкий доступ до інформації, але не забезпечене професійним когнітивним фільтром [2, с.482].

Одним з способів упорядкування інформації є використання бібліотечних класифікаційних систем. За умови повноцінної їх інтеграції у веб-середовище вони здатні забезпечувати наукову повноту відображення змісту документа. Це дає можливість створення пошукового образу

останнього у мережі Інтернет. У свою чергу, сукупності спільних точок доступу у різних документів створюють умови для тематичного пошуку, збільшення результативності інформаційного запиту.

Аналіз документа для відображення його змісту за допомогою класифікаційної системи проводиться, як правило, за єдиним планом і не має принципових відмінностей. За його результатами, власне, і формулюється класифікаційне рішення [6, с.89]. Ознаками групування виступають формальні характеристики документів (прізвища авторів, назви творів, роки видання і т.д.), але для ведення тематичного аналізу документа, основну роль мають відігравати саме ознаки змісту.

Кожен предмет, явище, процес мають багато ознак. Навіть такий простий предмет, як стіл, може мати особливості форми (круглий, квадратний, овальний), застосування (письмовий, журнальний), матеріалу (дерев'яний, металевий, пластмасовий) і т.д. Істотність ознаки, обраної для класифікації об'єктів, визначається завданням і метою дослідження, тобто з усіх особливостей вибираються ті, які найбільш сприяють вирішенню поставлених систематизатором завдань. Ознака, згідно з якою проводиться класифікація об'єктів, називається основою поділу [1, с.110].

З іншого боку, Преслі Л. наголошує на певних труднощах використання бібліотечної класифікації в контексті виокремлення певних груп ознак. Приміром, на думку дослідниці, умовна рубрика з назвою «чорний» має сенс лише тоді, коли також існує рубрика «білий». Подібні формулювання заголовків створюють своєрідну «бінарну опозицію» яка передбачає, що ідеї можуть бути визначені та зрозумілі лише у порівнянні з їхніми протилежностями [8]. Преслі Л. закликає шукати компроміс між категоріями «корисно» та «система», наголошуючи на доцільності існування різних контекстів ознак і за необхідності віднести їх одночасно до кількох розділів класифікації, уникаючи таким чином протиставлень і суб'єктивізму у репрезентації фонду.

Такі протиставлення гіпотетично можливі, приміром, у ієрархічних бібліотечних класифікаціях. На відміну від класифікації фасетної, яка дозволяє групувати елементи, що класифікуються, в будь-якому поєднанні ознак. Основною перевагою фасетної класифікації є гнучкість, яка дозволяє систематизувати об'єкти за необхідним набором ознак і здійснювати інформаційний пошук при будь-якому поєднанні фасетів.

О. О. Сербін виділяє наступні класифікаційні принципи: енциклопедичність, системність, універсальність, концентричність, мнемонічність, міжнародність та розтяжність [5, с.46]. Автор наголошує на важливості розтяжності, яка передбачає здатність класифікаційної системи до постійного розширення, збільшення змістового наповнення, за рахунок введення нових понять та термінів з відповідними індексами [5, с.47].

Оскільки людське знання перебуває у процесі постійного розвитку, відповідно цей принцип набуває особливого значення – як такий, що забезпечує постійну конвертацію поточного змісту науки у бібліотечну класифікаційну систему. Філософ Мах Е., який займався вивченням

питання класифікацій наук, стверджував – головною метою будь-якої науки є здатність репрезентації нею максимальної емпіричної інформації про певну визначену предметну область. При цьому він зазначав, що отримані внаслідок цього логічні моделі неминуче потребують спрощення, схематизації та введення низки понять в результаті чого ті набувають не стільки змістового, як суто інструментального характеру. Безумовно, будь-яка бібліотечна класифікаційна система виступатиме яскравим прикладом такої логічної моделі.

На повноту відображення змісту документа важливий вплив здійснюють технологічні аспекти. Так, систематизація документів, що здійснюється для їх розміщення на книжкових полицях, має меншу глибину індексації, ніж для відображення в каталогах та картотеках. Деталізація індексів у такому випадку буде менш детальною, націленою на запобігання втраті площі полиць [1, с.205]. По аналогії картковий каталог у свою чергу матиме меншу глибину індексації, ніж каталог електронний – у даному випадку причиною цьому стає прагнення запобігання втраті площі, тепер уже каталожних шухляд.

Читач у такому випадку стає заручником пропонованих умов, і змушений вести пошук у набагато більших за наповненням розділах. Наприклад, з 240 абстрактних книг, кожні 10 з яких репрезентують окрему область України та АРК, апріорі зручніше знайти необхідні видання, скажімо, стосовно Полтавської області, в окремому розділі для цієї області (4УКР – 4ПОЛ) з будь-якої галузі знань наповненням у десять книг, ніж у загальноукраїнському розділі (4УКР) з наповненням у 240 книг [4, с.26].

Таким чином, бібліотечна систематизація сьогодні – це не просто процес зведення розрізнених знань про предмети об'єктивної дійсності в єдину систему задля встановлення їхньої єдності. З позицій реалій науково-інформаційного сьогодення, систематизація – це наука про науковий процес, що базується на бібліотечній класифікаційній системі, аналізі та синтезі її істотних властивостей.

Безперечно, з теоретичної точки зору перевагою бібліотечних класифікаційних систем є те, що представлена у них емпірична інформація захищена від втрат і зручно зберігається, на чому наголошує ряд сучасних бібліотекознавців. Проте практичне відображення змісту документа за їхньою допомогою на сьогодні має орієнтуватися на використання сучасних інформаційних технологій. Без автоматизації актуалізації змісту бібліотечних класифікаційних систем, представлення їхніх рубрик у гіпертекстовому вигляді та низки інших компонентів цей процес неминуче втрачає актуальність для читача, що сьогодні в переважній більшості орієнтований на пошук інформації у веб-середовищі.

Список літератури

1. Кушнарєнко Н. М. Наукова обробка документів : підручник / Н. М. Кушнарєнко, В. К. Удалова . – 3-тє вид., стер. – Київ : Знання. – 2006. – 331 с.
2. Лобузина Е. В. Библиотечные технологии организации знаний в электронной научно-образовательной среде / Е. В. Лобузина // Образовательные технологии и общество. – 2014. – Т. 17. – № 1. – С. 469 – 486.
3. Майер-Шенбергер В. Большие данные. Революция, которая изменит то, как мы живем, работаем и мыслим / В. Майер-Шенбергер, К. Кукьер. – Москва : Манн, Иванов и Фербер. – 2013. – 240с.
4. Перенесієнко І. П. Таблиці територіальних типових поділів Канади у процесах сучасної бібліотечної систематизації / І. П. Перенесієнко // Бібліотечний вісник. – 2013. – № 4 (216). – С. 25 – 32.
5. Сєрбін О. О. Бібліотечно-бібліографічні класифікації: історична еволюція та сучасні тенденції розвитку / О. О. Сєрбін // НАН України. Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2009. – 139 с.
6. Систематический каталог : практ. пособие / Гос. б-ка СССР им. В. И. Ленина ; сост. Э. Р. Сукасян. – Москва : Кн. Палата, 1990. – 182 с.
7. Стародубова Н. З. Менеджмент библиотечных фондов в историческом и современном контекстах / Н. З. Стародубова, Л. М. Толчинская // Библиотечные исследования в системе постнеклассической науки. Проблемно-ориентированный сборник // Российская гос. б-ка ; сост.: Е. В. Никонорова, М. И. Акилина. – Москва : Пашков дом, 2008. – С. 173 – 194
8. Pressley L. Foundations of Library and Information Studies Classification in Context: Postmodern Criticisms of a Modern System Current Issues in Library and Information Studies Paper [Electronic resource] / L. Pressley. – Access mode : <https://goo.gl/GXebjsj>. – The name of the screen.